

вибір тих, хто сповідує інші канони, та демонструвати раціональну спроможність досягнення загального блага. Але для того щоб узгодити свої дії, соціальні суб'єкти мають узгодити концептуальні підходи до пояснення буття й усіх його складових, починаючи з узгодження та уніфікації розуміння основних положень і концептів. Терміни мають бути зрозумілими для усіх, але при цьому постійно набувати новаторського змісту з огляду на розвиток світу загалом.

Бібліографічні посилання

1. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей / пер. з фр.; під кер. Б. Кассен та К. Сігова. – Т. 4. – К. : Дух і літера, 2016. – 440 с.
2. Арендт Х. Люди за темних часів / Х. Арендт ; пер. з англ. – К. : Дух і літера, 2008. – 318 с.
3. Кант І. Критика чистого розуму / І. Кант ; пер. з нім. та приміт. І. Бурковського. – К. : Юніверс, 2000. – 504 с.

Надійшла до редакції 16.10.2017

УДК 340.1



Сердюк І.А.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ВЖИВАННЯ ТЕРМІНІВ «ПРАВОТВОРЧІСТЬ» І «НОРМОТВОРЧІСТЬ» У СУЧАСНІЙ ПРАВНИЧІЙ НАУЦІ

На основі проведених етимологічного та семантичного аналізу слів «правотворчість» і «нормотворчість» здійснено спробу подолати термінологічну невизначеність загальнотеоретичної категорії, що відображає діяльність уповноважених суб'єктів права зі створення, зміни чи скасування правових норм. Наведено аргументи на користь уживання в правовій доктрині юридичних термінів «правотворчість» і «нормотворчість» як таких, що несуть у собі неоднакове смислове навантаження.

Ключові слова: право, творчість, норма, правотворчість, нормотворчість.

Serdyuk I.A. The use of terms “law-making” and “rule-making” in modern legal science. The author, on the basis of conducted etymological and semantic analysis of the words "lawmaking" and "rulemaking", tried to overcome the terminological uncertainty of the general theoretical category, which reflects the activity of authorized subjects of the right to create, change

or abolish legal norms. The arguments in favor of the use in the legal doctrine of the legal terms "lawmaking" and "rule-making" as those that bear the unequal semantic load are given.

It is noted that the terms "lawmaking" and "rule-making" are close in their meaning, which is confirmed by their functional aspect, expressed by the word "creativity". At the same time, the teleological (or effective) aspect of such creativity is the reason for their delineation. The purpose of law-making is the creation of legal norms, and for the purpose of rule-making - the creation of both legal and other varieties of social norms.

In view of this fact, we consider methodologically correct use in educational and scientific literature: a) the term "rule-making" for the verbal designation of a category that reflects such a phenomenon of social reality as the activity of a society or its separate segments (for example, corporations) for the creation, modification or cancellation social norms; b) the term "lawmaking" for the verbal designation of the concept that it reflects such a phenomenon of legal validity as the activity of authorized subjects of law to create, change or abolish legal norms.

Keywords: "law", "creativity", "norm", "lawmaking", "rule-making".

Постановка проблеми. Важливою та необхідною передумовою розвитку загальнотеоретичної юридичної науки є визначеність її термінологічного ряду, що складається зі словесних символів понятійно-категоріального апарату науки. Огляд навчальної та наукової юридичної літератури з відповідної тематики засвідчує той факт, що одним із елементів цього ряду, який до того ж характеризується певною невизначеністю, є спеціальний юридичний термін як словесне позначення категорії, що нею відображається діяльність уповноважених суб'єктів права зі створення, зміни чи скасування правових норм.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Правотворчість є традиційним питанням, що комплексно розглядається в межах наукових монографій, статей, підручників і навчальних посібників з теорії держави і права.

Вагомим здобутком національної та зарубіжної правової доктрини є ґрунтовна розробка цілої низки питань, пов'язаних із різними аспектами проблематики правотворчості: розкриття змісту однойменного поняття, з'ясування його суттєвих ознак і співвідношення із суміжними категоріями, диференціація, принципи, функції та ін.

Водночас на особливу увагу в контексті теми цієї праці заслуговує дисертаційне дослідження О. Ющика «Теоретичні проблеми законодавчого процесу» [9], в якому автор, з-поміж інших питань, торкається і спеціальної юридичної термінології в аспекті предмета свого наукового дослідження. Теоретичні положення, викладені в цій праці, мають методологічне значення і стануть предметом подальшого наукового аналізу.

Метою цієї статті є спроба подолати термінологічну невизначеність категорії, що нею відображається діяльність уповноважених суб'єктів права зі створення, зміни чи скасування правових норм, а також навести аргументи на користь вживання в сучасній правовій доктрині юридичних термінів «правотворчість» і «нормотворчість» як таких, що несуть у собі неоднакове смислове навантаження.

Виклад основного матеріалу. Огляд наукової і навчальної юридичної літератури з проблем правотворчості свідчить як про відмінність у поглядах

учених щодо розуміння однойменного поняття, так і про вживання ними різних термінів для словесного позначення цієї загальнотеоретичної категорії.

Зауважимо, що у науковій і навчальній юридичній літературі вживаються такі терміни, як словесний символ поняття, що відображає інтелектуальну діяльність, спрямовану на виявлення закономірностей суспільного розвитку та їх переведення на мову юридичних принципів і норм: 1) правотворчість і 2) нормотворчість.

Принагідно зазначити і той факт, що окремі правники методологічно некоректно використовують ці терміни як синоніми.

Так, зокрема, розділ 11 підручника «Загальна теорія права» за загальною редакцією М. Козюбри має назву «Правоутворення і правотворчість (нормотворчість)» [1, с. 189].

Характеризуючи терміно-поняття «нормотворчість», Н. Гранат і В. Лазарев зауважують: «нормативні правові акти є продуктом особливого роду діяльності – нормотворчості (правотворчості)» [4, с. 181].

Юридична енциклопедія не містить інтерпретації слова «нормотворчість», відсилаючи користувачів до терміна «правотворчість» [8, с. 193].

Уважаємо, що фактично визнана правниками синонімічність цих слів не має належного обґрунтування, не враховує результатів їх етимологічного та семантичного аналізу. Спробуємо аргументувати цю тезу.

Слова «правотворчість» і «нормотворчість» є складними, адже утворилися в результаті об'єднання двох коренів: «право» та «творчість» і «нормо» та «творчість» відповідно. Принагідно зазначити, що ці терміни на сучасному етапі розвитку правничої науки, як правило, розглядаються вченими як такі, що несуть у собі однакове смислове навантаження (тобто є синонімами), з чим, на нашу думку, повною мірою погодитися не можна. Аргументуємо цю тезу.

Спільним для обох вищезгаданих слів є корінь «творчість», а однойменний термін у Великому тлумачному словнику сучасної української мови за редакцією В. Бусела трактується як:

1) діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей. Образно. // Діяльність, пройнята елементами нового, вдосконалення, збагачення, розвитку;

2) те, що створено внаслідок такої діяльності, сукупність створеного кимось;

3) здатність творити (у першому значенні), бути творцем [2, с. 1234].

Термін «право» в сучасній юридичній науці вживається в таких значеннях:

а) як соціально-правові домагання людей, наприклад, право людини на життя, право народів на самовизначення тощо. Для позначення права в цьому значенні використовується спеціальний термін «природне право»;

б) як система юридичних норм, які створені або санкціоновані державою з метою регулювання найважливіших суспільних відносин. Для позначення права в цьому значенні використовуються спеціальні терміни «позитивне

право», «об'єктивне право» та «право держави»;

в) як певні можливості суб'єкта, що є засобом задоволення його інтересів. Для позначення права в цьому значенні використовуються спеціальні терміни «суб'єктивне право» та «суб'єктивне юридичне право», причому останній є більш вдалим, адже суб'єктивне право не обов'язково може бути юридичним [5, с. 65–66].

У контексті питання, що розглядається нами, з-поміж трьох вищенаведених значень слова «право» допустимим у плані подальшого аналізу є лише друге. Недопустимість інших обґрунтовується тезою про неприпустимість визнання органу публічної влади чи іншого суб'єкта права творцем прав людини та її основоположних свобод.

Під терміном «норма» (лат. *norma* – правило, зразок) у суспільствознавстві розуміють припис, зразок поведінки або дію ... Норма виражає те, що існує або повинно існувати в усіх без винятку випадках, на протигагу закону, який говорить лише про існуюче та те, що відбувається, і правилу, що може бути виконано, а може бути й не виконано [7, с. 306].

Зважаючи на полісемічність терміна «право» й однозначність у підході до розуміння слова «норма», вважаємо більш вдалим і доцільним вживання терміна «правотворчість» для словесного позначення однойменної загально-теоретичної категорії, що складає предмет нашого дослідження.

Прибічником такого підходу є вітчизняний правник О. Ющик. Учений, зокрема, зауважує, що термін «нормотворчість» уживають у літературі як синонімом терміна «правотворчість», без переконливих пояснень необхідності використання двох термінів однакового значення.

На думку правника, правотворчість і нормотворчість – це сфери, які певною мірою збігаються, однак не є тотожними. Якщо правотворчість буквально означає «творення права», то нормотворчість буквально слід розуміти як «творення норм». Враховуючи, що в суспільстві діють різні норми (технічні, санітарно-гігієнічні, граматичні, етичні тощо), з яких лише незначну частину становлять соціальні норми (до них належать також юридичні норми), – нормотворчість як така є поняттям більш загальним щодо правотворчості (у значенні творення норм права, юридичних норм), виступає як родове поняття щодо творення соціальних норм, тільки одним із різновидів якого є правова нормотворчість, поряд з нормотворчістю релігійною, мовною тощо [9, с. 17–18].

В юридичній літературі зустрічається й інше, відмінне від вищенаведеного, трактування терміна нормотворчості, що більшою мірою пов'язане не з нормами права, а із зовнішньою формою їх виразу та закріплення – нормативно-правовим актом. Свідченням цього є, по-перше, розгляд однойменної загально-теоретичної категорії О. Дашковською у розділі «Нормативно-правові акти»; і, по-друге, розуміння цього поняття як врегульованої законодавством діяльності уповноважених державних органів щодо розробки та прийняття нормативно-правових актів, які містять загальні правила поведінки [3, с. 273].

Схожу думку з цього приводу має й І. Биля-Сабадаш, вважаючи результатом нормотворчої діяльності нормативно-правові акти, за допомогою яких

формально закріплюють норми права. Загальним результатом нормотворчості, як стверджує правник, є законодавство як джерело права [6, с. 210–211].

Обидва вищенаведені судження вченого про результат нормотворчості перебувають лише в частковій відповідності. Про це свідчить положення ч. 1 ст. 9 Конституції, що збагачує обсяг категорії «національне законодавство» міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Такий підхід до розуміння поняття «законодавство» дозволяє зробити обґрунтоване припущення про фактичне визнання результатом нормотворчості не лише нормативно-правового акта, але й міжнародного договору.

Висновки. Терміни «правотворчість» і «нормотворчість» є близькими за своїм значенням, що підтверджується їх функціональним аспектом, вираженим словом «творчість». Водночас телеологічний (або результативний) аспект такої творчості є підставою їх розмежування. Як зазначалося вище, метою правотворчості є створення юридичних норм, а метою нормотворчості – створення як правових, так і інших різновидів соціальних норм.

Зважаючи на цей факт, вважаємо методологічно коректним вживання в навчальній і науковій літературі: а) терміна «нормотворчість» для словесного позначення категорії, що відбиває таке явище соціальної дійсності як діяльність суспільства чи окремих його сегментів (наприклад, корпорацій) зі створення, зміни чи скасування соціальних норм; б) терміна «правотворчість» для словесного позначення поняття, що ним відображається таке явище правової дійсності як діяльність уповноважених суб'єктів права зі створення, зміни чи скасування правових норм.

Бібліографічні посилання

1. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2016. – 392 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
3. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних спец. вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, Л.В. Авраменко та ін. ; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
4. Общая теория права и государства : учебник / под ред. В. В. Лазарева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2001. – 320 с.
5. Теорія держави і права : навч. посібник. для підгот. до держ. іспиту / кер. авт. кол. І.А. Сердюк. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – 203 с.
6. Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2015. – 368 с.
7. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 576 с.
8. Юридична енциклопедія : в 6-ти т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., Т. 4: Н – П. – 2002. – 720 с.
9. Ющик О.І. Теоретичні проблеми законодавчого процесу : автореф. дис... д-ра юрид. наук / О. І. Ющик. – К., 2005. – 44 с.

Надійшла до редакції 18.09.2017